

ליה, שאל אותו רבי חייא לשלום הוריו של רב [שכאמור היו אחיו ואחותו של רבי חייא], וכך שאלו:

האם **אבא** שלך [שהוא אחי מאבין] עדיין קיים?

כ-ב **אמר ליה רב:** עד שהינך שואל על אבי, מדוע אינך שואל על אמי, שגם היא אחותך [מאם] כך: וכי **אימא** שלך, עדיין קיימת!?

אמר ליה רבי חייא: אכן גם עליה אני שואל: וכי **אימא** שלך קיימת?

אמר ליה, חזור וענה רב לרבי חייא, בלשון שאלה: וכי **אבא** כן קיים? (207)

והבין רבי חייא מהתחמקותו של רב לענות על שאלותיו, כי אחיו ואחותו נפטרו.

אמר ליה רבי חייא לשמעיה, למשרתו:

א. חלוץ לי **מנעלי**, ואנהג אבלות על אחי ואחותי במשך זמן קצר, בחליצת הסנדל על שמועה רחוקה.

ב. ומיד אחרי חליצת הנעל – הולך אחרי את כלי לבית המרחץ, ואתרחץ בו. והתכוון ללמד בכך ששמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד, ומקצת היום ככולו.

שמע מינה מהנהגת רבי חייא תלת, שלש הלכות:

א. **שמע מינה,** אבל אסור בנעילת הסנדל (208).

ב. ו**שמע מינה,** שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד (209).

ג. ו**שמע מינה,** ניהוג אבילות במקצת היום נחשב כניהוג אבילות ככולו (210).

וע"ע ברש"ש.

207. רש"י מפרש, ששאלו על אביו של רב, וענה לו "אמא קיימת", כלומר, עד שאתה שואלני על אבי, שאלני על אמי. וכמו כן שאלו על אמו, וענה לו "אבא קיים", וכנ"ל, ומתוך דבריו הבין, ששניהם אינם בין החיים. ורבינו חננאל מפרש, ששאלו על אביו של רבי חייא, והשיבו בניחותא "אבא קיים", כלומר, אביו של רב קיים. וכמו כן שאלו על אמו של רבי חייא, וענה לו "אמא קיימת", וכנ"ל.

208. הר"ן בפסחים [ד] מפרש, שאמנם ידענו שאבל אסור בנעילת הסנדל, כמבואר לעיל [טו], מכל מקום לא ידענו האם גם בשמועה רחוקה נוהג איסור זה. ולכן הוצרכנו ללמוד זאת מרבי חייא. והוסיף, שכמו כן אסור הוא [בשעה זו] בכל הדברים שהאבל אסור בהם. ועיין בשו"ע [תב ב].

209. לפי המבואר בהערה 207 נמצא, שלפירוש רבינו חננאל, סובר רבי חייא כרבי עקיבא, אף לענין אביו ואמו, וכדעת רבא לעיל. אבל לפירוש רש"י, רבי חייא יכול לסבור כאלישע בן אבויה, שבאביו ואמו נוהג ז' ול' אפילו בשמועה רחוקה.

וכתב הרי"צ גיאת להוכיח ממעשה זה, שאדם ששמע שתי שמועות ביום אחד, עולה לו ימי אבילותו לכאן ולכאן, ואינו צריך להתאבל על כל אחד בנפרד, בין בשמועה קרובה בין ברחוקה.

והרמב"ן הוסיף ללמוד ממעשה זה, שאין צורך לדיני עדות כדי לחייב באבילות. שהרי רב היה יחיד וקרוב, ולא אמר דבריו בדרך עדות, אלא ברמוז.

210. כתב הרא"ש, שאם שמע שמועה רחוקה בלילה, אינו צריך לנהוג אבילות עד למחר, אלא

ומשנינן: **רבי חייא** — לחוד, **רבי אחייה** — לחוד.

אמר רבי יופי בר אבין: שמע שמועה קרובה [תוך שלשים] **ברגל, ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה** [לאחר שלשים] **עולה לו הרגל להשלים לשלשים, ונחשבת לו השמועה כשמועה רחוקה, ואינו** (211) **נוהג בה אבלות אלא יום אחד** (212).

ומוכח שלפי רבי חייא אין לנהוג בשמועה רחוקה שבעה ושלשים, וקשה: כיצד אמרינן שרבי אחייה [שהניחה הגמרא שהוא רבי חייא] נהג בשמועה רחוקה על בנו שבעה ושלשים?!

וחוזרת בה הגמרא מההנחה שרבי אחייה הוא רבי חייא.

והוסיף הרא"ש לדקדק מכאן, שדוקא כשמע ברגל או בשבת, אז אינו נוהג אלא שעה אחת, אבל אילו היה יום ל' בחול, היה דינו כשמועה קרובה. והוקשה לו, ממה שלמדנו לעיל, שביום ל' אנו אומרים "מקצת היום ככולו", ולכן מותר לאבל לגלח ביום ל'. וכמו כן נדון זמן זה כלאחר ל', ויהיה נידון כשמועה רחוקה. ותירץ, שדוקא כשנהג מנהגי אבילות שלשים יום, והגיע יום הל', וכבר נהג במקצתו מנהג אבילות, בזה יש לדון כאילו כבר נהג בכולו, אבל כשהנידון הוא על יום ל' עצמו, אם דין השמועה בו כשמועה קרובה או כרחוקה, אין אנו דנים כאילו כבר כלה יום הל'. ובקובץ הערות [לט] ביאר כונתו על פי מה שנתבאר בהערה הקודמת. [עוד יש להעיר בדברי הרא"ש, שאף על פי שגדר דין שמועה קרובה הוא תשלומין, וכמו שנתבאר בהערה 201 בדעתו, ואם כן היה לנו לומר שלא שייך להשלים את מנין הז' לאחר ל' יום. ובהכרח לומר, שגדר התשלומין הוא, שחכמים נתנו בשמועה קרובה אפשרות נוספת להתחייב באבילות, מלבד החיוב שחל בשעת קבורה. ודוק].

212. מבואר בלשון רבינו חננאל, הואיל ובשעת השמועה לא נתחייב באבילות, הרי הוא כאילו לא שמע כלל, ומפני זה, לאחר הרגל, הרי

נוהג שעה אחת ודיו. ואף על פי שאין אומרים בלילה "מקצת היום ככולו", וכנ"ל בהערה 189, זהו דוקא כשיש לו למנות יום נוסף מלבד היום שעומד בו, מה שאין כן בשמועה רחוקה, שיום השמועה עצמו גם כן עולה לו. עכ"ד.

וביאור דבריו על פי מה שנתבאר בהערה הנ"ל, יעוי"ש. וכאן הוסיף הרא"ש, שכאשר יש לו למנות יום נוסף על היום שעומד בו [כספירת ז' נקיים וז' ימי אבילות], בזה מסתבר לומר, שבאמת יש צורך ביום שלם, ורק שעל ידי מקצתו אפשר להחשיב כאילו נהג אבילות בכולו, וממילא אין הלילה נחשב ככולו, וכמו שנתבאר שם, אבל במקום שהוא מונה אותו היום שעומד בו, כשמועה רחוקה, בודאי אין סברא להצריך יום שלם, שהרי אותו מקצת שעבר מן היום קודם השמועה, אי אפשר להחשיב כאילו נהג בו אבילות, הואיל ועדיין לא נתחייב אז כלל באבילות, ובהכרח, שבציוור זה אין צורך כלל ביום תמים, ודי במקצת היום, ואם כן הלילה גם כן נחשב ככולו לענין זה.

211. פירש הרא"ש, שמע השמועה ביום ל', ולכן נעשית השמועה רחוקה במוצאי הרגל. אבל כשמע ביום כ"ט, הרי הוא נוהג גזירת ז', כדין שמועה קרובה, שהרי במוצאי הרגל עדיין הוא עומד בתוך השלשים [כשמע ביום טוב אחרון], וכמו שנתבאר לעיל, שבליילה אין אומרים "מקצת היום ככולו".

תני רבי אדא דמן קסרי קמיה דרבי יוחנן: שמוע שמועה קרובה בשבת, ולמוצאי שבת נעשית רחוקה — אינו נוהג אלא יום אחד (213).

ודנה הגמרא בשמועה שהיתה קרובה בשעת הרגל או בשבת, ומשחלף הרגל או השבת נעשית רחוקה, שעברו כבר שלשים יום, ואינה נוהגת עתה אלא רק יום אחד [לפי התוס']:

האם קורע בה על המת, או אינו קורע? (214)

רבי מני אמר: אינו קורע.

רבי חנינא אמר: קורע.

אמר ליה רבי מני לרבי חנינא: בשלמא לדידי, דאמינא אינו קורע, היינו דלא איבא אבילות שבעה, ובמקום שאין אבילות שבעה אין קריעה.

אלא לדידי, דאמרת קורע על שמועה רחוקה למרות שאינה נוהגת אלא רק יום אחד, תיקשי: וכי קריעה בלא שבעה — מי איבא?

ותמהינן על הנחתו קושייתו של רב מני:

וכי לא מצינו קריעה בלא שבעה?

כן בצירור זה נחשב כאילו לא חל עליו כלל אבילות בשעת שמועה.

214. התוס' מפרשים, שבשמועה רחוקה היה הדבר פשוט שאינו קורע, הואיל ואינו נוהג אבילות ז', ואין חיוב קריעה אלא במקום אבילות ז', כמבואר בהמשך הסוגיא. וכל הנידון הוא, כששמע שמועה קרובה ברגל או בשבת, ובוה נחלקו אם קורע או לא. שאמנם בשעת קריעה [במוצאי הרגל] דינו כשמועה רחוקה, מכל מקום הואיל ובשעת שמועה היה עדיין בזמן שמועה קרובה, ולולא השבת היה מחוייב לקרוע, על כן יש לחייבו בקריעה אף שאינו נוהג בפועל גזירת ז'. [וכן הוא גם כן במי שנודמן לו חלוק לאחר ז', לקמן בגמרא, שהיה מחוייב בקריעה, אלא שעבר זמנו]. ולמדנו מדבריהם, שברגל עצמו אין לו לקרוע על שמועה קרובה, שהרי לדעת הכל אינו קורע ברגל עצמו. ואכן נחלקו הראשונים בדיון זה.

והסוברים שיש חיוב קריעה במועד אף על שמועה קרובה מעמידים דברי הגמרא, כששמע ביום טוב עצמו, אבל אם שמע בחול המועד, קורע. וע"ע בהרא"ש [נט] ובב"ח [שמ].

הוא כשומע מחדש שמועה רחוקה. והשיטה הוסיף, שכמו כן, כשקובר מתו ברגל, הרי הוא נוהג אבילות לאחר הרגל מטעם זה, כלומר, שבשעת קבורה לא חל עליו חיוב אבילות, מפני שמחת הרגל, ולאחר כלות הרגל דינו כשומע מחדש שמועה קרובה, שחייב בגזירת ז'.

213. רבינו יחיאל הוכיח מכאן, שאין השבת עולה בתחילת המנין. שאילו היתה עולה גם בתחילתו, היה לנו לחייבו כדיון שמועה קרובה, שהרי חל עליו בשעת שמיעתו חיוב אבילות של ז', ואף על פי שהוא שבת. אבל המרדכי כתב לדחות דבריו, שאמנם השבת עולה אפילו בתחילת המנין, אולם זהו דוקא לקולא, שיהיה משלים עוד ו' ימים מלבד השבת, אבל לחומרא אנו דנים שאינה עולה, ועל כן דינו כשמועה רחוקה, וכדיון השומע ברגל שלמדנו לעיל.

וכתב הרמב"ן, שאף על פי שבשבת נוהג בדברים שבצינעא, מכל מקום אין זה נחשב כהתחיל אבילותו בשעת שמועה. וביאור דבריו, שאיסור דברים שבצינעא אינו מעיקר דין האבילות, אלא שחכמים אסרוהו בהם, כל זמן שעדיין לא קיים את עיקר חיוב האבילות, ועל

אבל על אביו ועל אמו — קורע וחולך גם
לאחר שבעה! (217)

ומוכח שיש גם קריעה ללא שבעה, ומה היא
תמיהתו של רב מני?!

ומשנין: **כי תניא** היא שקורע בלא שבעה,
היא קריעה **לכבוד אביו ואמו**, שהיא נוהגת
גם בלי שבעה, אך קריעה של אבילות סתם
אינה אלא במקום שנוהג אבילות שבעה (218).

תנו רבנן: כל האמור בפרשת כהנים,
דהיינו, כל הקרובים שכהן מיטמא להן

והתניא, הרי מצינו ששנה איסי, אבוח דרבי
זירא, ואמרי לה אחוה דרבי זירא, קמיה
דרבי זירא ברייתא, וכך נאמר בה:

מי שאין לו חלוק לקרוע (215), ונזדמן לו
בתוך שבעה — קורע, לאחר שבעה — אינו
קורע (216).

ועני רבי זירא בתריה, נענה ואמר רבי זירא,
לאחר ששנו את הברייתא לפניו: **במה**
דברים אמורים שלאחר שבעה אינו קורע,
בהמשה מתי מצוה, בחמשת הקרובים מתוך
שבעת הקרובים שמצוה להתאבל עליהם.

אבל הרמב"ן והריטב"א מפרשים עיקר
נידון סוגיתנו לענין שמועה רחוקה.

215. מבאים התוס', שהיה חלוק שאל
מאחרים ואין לו רשות לקרעו. עיין לקמן כו. או
שהיה החלוק מלא קרעים ואינו מחוייב לקרעו
עוד. וע"ע בהריטב"א ובשיטה.

216. הפורת יוסף דן, האם כשנזדמן לו חלוק
לאחר שנכנס מקצת יום ז', דינו כתוך ז', שהרי
מקצת היום ככולו לענין כל גזירת ז', או שלענין
זה דינו כלאחר ז'.

217. הריטב"א מפרש, שרבי חנינא המחייב
בקריעה בשמועה רחוקה, לא חייב אלא באביו
ואמו, אבל בשאר קרובים, אינו קורע, וכמו מי
שנזדמן לו חלוק לאחר ז'.

אבל הרמב"ן כתב, שבשמועה רחוקה יש
יותר סברא לחייבו בקריעה ממי שנזדמן לו,
שכשחל עליו חיוב קריעה בשעת קבורה, החיוב
מוגבל לז' ימי האבילות, ועל כן, מי שלא נזדמן
לו עד אחר ז', אינו מחוייב לקרוע אח"כ, הואיל
וכבר עבר זמנו ונתבטל חיובו, מה שאין כן
בשמועה רחוקה, שעדיין לא חל עליו חיוב

קריעה עד שעת השמועה. והוכחת רבי חנינא
ממי שנזדמן לו היא, הואיל ומצאנו ששיך
קריעה אף על פי שאין נוהג בגזירת ז', על כל
פנים באביו ואמו, אם כן יש ללמוד משם
לשמועה רחוקה לחייבו בה אף בשאר קרובים,
מאחר שלא עבר זמנו, וכנ"ל.

[ולכאורה סברתו הפוכה מסברת התוספות
שנזכרה בהערה 214. ודוק].

ועד מתי קורע וחולך על אביו ואמו, יעויין
בהריטב"א שהביא בזה ג' דיעות. א] עד ל' יום.
ב] עד י"ב חודש. ג] לעולם.

218. מבאר הריטב"א, שאפילו באביו ואמו
אין זה חיוב מצד הדין, אלא רשות, ואילו בשאר
קרובים אסור לו לקרוע לאחר ז', מפני איסור כל
תשחית. ואם כן הוא הדין לשמועה רחוקה על
אביו ואמו, שאינו מחוייב לקרוע, אלא רשות.
והרמב"ן מפרש, שאמנם הוא מחוייב לקרוע
עליהם, אולם אין זה מעצם דין קריעה, אלא
מפני כבודם, ועל כן אי אפשר ללמוד מכאן
לשמועה רחוקה בשאר קרובים, וכנ"ל. ועיי"ש
מה שפירש בשם הראב"ד.

ובעיקר מה שלמדנו כאן, שאין חיוב קריעה
אלא בתוך ז', הקשה הקרן אורה, שהרי

במותן — האבל מתאבל עליהן⁽²¹⁹⁾.

ואלו הן שבעת הקרובים שמתאבלים עליהם מן התורה: ⁽²²⁰⁾ אשתו, אביו, ואמו, אחיו

מאביו, ואחותו הבתולה מאביו, בנו, ובתו.

הוסיפו עליהן חכמים⁽²²¹⁾ גם את אחיו מאמו, ואת אחותו הבתולה מאמו, ואת

המלקט עצמות קרוביו חייב לקרוע, אף על פי שאינו מתאבל עליהם אלא יום א'.

219. דעת הרמב"ם בספר המצוות [לז], שמצות אבילות כלולה היא במצות טומאת קרובים. וביאר המרכבת המשנה [אבל ב ו] כונתו, שכשם שציותה התורה את הכהן להיטמא לקרוביו, מפני כבודו של מת [ואין זה רשות בלבד], כמו כן מצווים כל ישראל להתאבל על מיתת קרוביהם. ואף על פי שמצות הטומאה נאמרה לכהנים בלבד, ואין כל ישראל מצווים להיטמא לקרובים, מכל מקום במצות אבילות אין חילוק, ואף ישראל מצווין בה.

וכתב המשכנות יעקב [יו"ד עה], שמברייתא זו יש מקור נאמן לדברי הרמב"ם, שהרי התנא תלה ענין האבילות בטומאת הכהנים. ואין זה רק סימן בלבד, אלא הוא ביאור גדר מצות אבילות. וכן מבואר בלשון השיטה.

220. תיבת "ואשתו" אינה בגירסת הרבה ראשונים. והשיטה נתן טעם לדבר, שלשון התנא "כל האמור בפרשת כהנים" אינו שייך באשתו, שהרי אינה מפורשת בפרשה, אלא חכמים למדוה מהנאמר "כי אם לשארו". וע"ע בכסף משנה [אבל ב א]. עוד טעם נתן השיטה, שלענין טומאת כהן הדין הוא, שהוא נטמא דוקא לאשתו כשירה, אבל אם היא אסורה לו, אינו מותר ליטמא בה. וכמו כן, אינו נטמא אלא לאשתו הנשואה לו, ולא לארוסתו. ואם כן, הוא הדין גם לענין אבילות. ולכן לא נקט התנא "אשתו", כדי שלא יצטרך להאריך ולחלק בכך. וע"ע בהריטב"א.

והרמב"ם שם חידש, שאין מצוות אבילות

נוהגת באשתו מן התורה, אלא מדברי סופרים. ותמה עליו הרמב"ן, שהרי הכהן נטמא לאשתו, והוא בודאי מן התורה, והוא הדין שיש לו להתאבל עליה מן התורה. אלא שהרמב"ם עצמו כתב [שם ב ז], שבעלה נטמא לה כדין מת מצוה, כיון שהוא יורש נכסיה, אין אחרים נזקקין לקבורתה, אבל באמת מצד דיני קורבה, אינו מותר ליטמא בה. ועיי"ש ברמב"ן שהשיג גם על פרט זה. וע"ע בכסף משנה ובלח"מ.

והקרבן אורה הוסיף להעיר, שהרי הפסוקים שבספר יחזקאל [כד], שמשם למדנו לעיל כמה דיני אבילות, עוסקים באבילות של יחזקאל על אשתו, ואם כן נראה שאבילות זו מן התורה היא. עוד כתב הרמב"ם שם, שכשם שהבעל חייב באבילות על אשתו, כמו כן אשה מתאבלת על בעלה. וכן כתבו הרמב"ן והרא"ש. ונושאי כלי הרמב"ם טרחו למצוא מקור לדין זה מן הש"ס. ויש להעיר שלכאורה הוא מקרא מלא, שהרי נאמר אצל בת שבע, "ותשמע וגו' כי מת אוריה, ותספור על בעלה, ויעבור האבל, וישלח דוד ויאספה אל ביתו ותהי לו לאשה" [שמואל ב יא]. אך במשבצות זהב [שם עמ' ער] הביא, שלא היה בזה כלל דין אבילות, שהרי אוריה נתן לה גט על חנאי שאם ימות תהיה מגורשת למפרע.

221. לפי דעת הראשונים, שעיקר אבילות מן התורה היא, יש חילוק גדול בין הקרובים שהכהן מיטמא להם, שבהם יש חיוב מן התורה, לאלו הנוספים, שאין בהם חיוב אלא מדרבנן. וע"ע בהערה הבאה. והרמב"ן כתב נפקא מינה מחילוק זה לענין יום טוב שני. וכתב הקרבן אורה, שהסוברים שחיוב אבילות אינו אלא

אחותו הנשואה, בין מאביו בין מאמו (222).

וכשם שמתאבל עליהם — כך מתאבל על "שניים" שלהם, דברי רבי עקיבא.

דהיינו, שנוהג אבלות יחד עם קרוביו, כאשר הם עצמם אבלים. וכגון אם מת אבי אביו, ואביו נוהג אבלות, נוהג גם הוא אבלות עמו, ונמצא שהוא מתאבל על אבי אביו, שהוא במדרגת "שני" בקורבה אליו (223).

רבי שמעון בן אלעזר אומר: לא על כל הקרובים ה"שניים" מתאבלים, ואינו

מתאבל אלא על בן בנו ועל אבי אביו (224).

וחכמים אומרים: כל שמתאבל עליו — מתאבל עמו כאשר הוא אבל. דהיינו, על כל הקרובים השניים.

ופרכינן: חכמים — היינו תנא קמא של רבי שמעון בן אלעזר (רבי עקיבא)! (225)

ומשנינן: איכא בנייהו אם לנהוג אבלות רק כאשר הוא יושב עמו יחד בבית. לפי תנא קמא הוא נוהג אבלות עם קרוביו האבלים בכל ענין. ואילו לפי חכמים הוא נוהג

לנהוג אבלות. ולכן נהגו להקל בעיקר דין זה. וע"ע בשו"ע [שעד ו].

ובעיקר הדין נסתפקו התוס', האם דוקא בכני הקרובים [וכמשמעות לשון "שניים שלהם"], כבן אחיו ובן אחותו וכו', או אפילו באחיהם ונשותיהם, כאחי אביו ואחי אמו, וכאשת אחיו. והרמב"ם כתב, שעל נשותיהם אינו מחוייב להתאבל. ועיי"ש בלחם משנה שביאר מאין הוציא הרמב"ם דין זה. וע"ע בפתחי תשובה בשם תשובה מאהבה, לענין אשת אביו ובעל אמו. ומצד שני, הריטב"א כתב בפשיטות, שבאחיהם נוהג אבלות.

וכתב הרמב"ן בשם מקצת חכמי הצרפתים, שדין זה נוהג דוקא כשיש ביניהם קורבה, אבל כשאחיו מאביו מתאבל על אחיו מאמו, אינו חייב להתאבל עמו, שהרי אינם קרובים כלל. ונפקא מינה גם כן לענין גרושתו, שאף על פי שהניחה לו בנים, אינו מתאבל עמם עליה. כן העיר בחלקת בנימין.

224. הוא הדין לאבי אמו ולבת בתו. תוס'. ועיקר הדבר הוא, שבדורות שלפניו או בדורות שלאחריו נוהג דין זה.

225. כתב הריטב"א, אף על פי שתנא קמא לא

מדרבנן, יפרשו דברי הברייתא לענין אנינות, שאיסור האכילה בקדשים באנינות של יום המיתה הוא ודאי מן התורה.

222. בפשוטו הכונה היא, בין כשהיא אחותו מאביו בלבד, ובין כשהיא אחותו מאמו בלבד, אין חיוב האבילות אלא מדרבנן. אבל רבינו יואל [במרדכי] מפרש, שדוקא כשהיא אחותו משני צדדים, מאביו ומאמו, אז תקנו חכמים דין אבילות עליה.

והרמב"ם חידש, שאבילות באחותו נשואה נוהג מן התורה. ותמה עליו הרמב"ן מאד, שהרי אין הכהן מיטמא לה. וכן כתב הלחם משנה, שבעיני כל רואה יפלא זאת. אולם המרכבת המשנה [ו] יישב דעתו, שאמנם אין הכהן מיטמא לה, אבל אין זה מחסרון קורבה שביניהם [כאחיו מאמו], אלא שמפני שהיא נשואה, אזי קבורתה מוטלת על בעלה, ועל כן אין צורך שיהיו שאר קרוביה נטמאים לה [שזהו יסוד ההיתר דטומאת קרובים], ולכן נוהג עליה אבילות מן התורה.

223. כתב הרמב"ן, שיסוד דין זה הוא מפני כבודם של הקרובים, כלשון הגמרא, "לכבוד אשתו", ולכן, אם מחלו לו על כך, אינו חייב

אבלות רק כאשר הוא יושב עמהם בבית (226).

כי הא דאמר ליה רב לחייא בריה, כאשר אשתו של רב חייא היתה אכלה, וכן אמר ליה רב הונא לרבה בריה, כאשר אשתו של רבה בר רב הונא היתה אכלה:

באפה, בפניה, דהיינו, כאשר אתה בבית יחד עמה — נהוג אבילותא, שהרי אשתך היא אחד הקרובים שמתאבלים עליו. אבל בלא אפה, שלא בפניה, כשהנך יוצא מהבית — לא תינהוג אבילותא (227).

מר עוקבא, שכיב ליה בר המוה. נפטר בן חמיו, אחיה של אשתו.

סבר למיתב עליה שבעה ושלושים. לפי

שאשתו של מר עוקבא נהגה אבלות על מות אחיה.

על רב הונא לגביה, עלה לבקר את מר עוקבא, אשכחיה, מצאו כשהוא יושב שבעה.

אמר ליה רב הונא למר עוקבא: וכי צודנייתא סעודת אבל בעית למיכל, רוצה אתה לאכול ולכן אתה יושב שבעה! (*227) והרי לא אמרו שצריך לנהוג אבלות לכבוד אשתו אלא על חמיו וחמותו בלבד, ולא על אחיה (228).

והראיה שכך אמרו, מסתירת הברייתות להלן, ומההכרח לחלק ביניהן.

דתניא: מי שמת חמיו או חמותו — אינו

ומקורו ממשניות הרא"ש, שהוכיח כן מהאמור בדוד המלך, שאכל סעודת הבראה על אבנר [שמואל ב ג]. ואין להקשות ממה שלמדנו כאן. שרב הונא הכיר בו שעושה כן בתורת חיוב, ולא משום שרוצה להחמיר על עצמו. [ובעיקר הוכחת הרא"ש ממעשה דאבנר יש להתבונן, שהרי מבואר בסנהדרין כ, שדוד יצא אחרי מטת אבנר כדי לפייס את העם, שבענין אחר אין המלך יוצא אחר המיטה, וכמו כן יש לדחות ולומר, שמפני זה אכל גם כן סעודת הבראה. ויש ליישב, שאילו היה אסור להתאבל על מי שאינו קרובו, לא היה לו לעשות דברים האסורים לכל, בכדי לפייס את העם, ואין זה דומה ליציאה אחר המיטה, שהותרה לשאר העם, ורק המלך אסור בה. ומיושב גם כן בזה קושית הב"י שעת. ודוק].

228. כתב הלחם משנה, שמכאן מקור דברי הרמב"ם, שאבילות על אשתו אינה אלא מדרבנן. שאילו היתה מן התורה, לא היינו

הזכיר קרובי אשתו [לפי הגירסא המבוארת בהערה 220], ואילו חכמים כללו כל שמתאבל עליו מתאבל עמו, ויש בכלל זה, אשתו [ואם כן היה אפשר ליישב, שבזה נחלקו חכמים בתראי עם תנא קמא], מכל מקום לא היה נראה לבעלי התלמוד שחכמים בתראי באו להרבות ולהוסיף עוד קרובים לדין זה. וכן כתב הגרע"ק איגר לפי דעת התוס', שדנו לומר, שנשותיהם ואחיהם אינם בדין זה.

226. מדברי רש"י מבואר, שאפילו בכך בנו ואבי אביו, אינו נוהג אבילות אלא בפניו.

227. לכאורה, הכונה על חמיו וחמותו. שהרי מבואר לקמן, שלדעת רב הונא אינו מחוייב להתאבל על שאר קרובי אשתו. וע"ע לשון רש"י.

*227. הרמ"א [שעד ו] פסק, שאין למחות ביד מי שרוצה לנהוג אבילות שאינו מחוייב בה.

רשאי לבוץ את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת, ולהמנע בכך מאבלות, אלא להיפך, גם הוא כופה מטתו, כמוה, ונוהג עמה אבילות. וכן היא שמת חמיה או חמותה — אינה רשאה להיות כוחלת ולהיות פוקסת, אלא כופה מטתה ונוהגת עמו אבילות.

ותניא אידך: אף על פי שאמרו אינו רשאי לבוץ את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת, באמת אמרו: מוזגת לו את הכוס, ומצעת לו מטה, ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו (229).

קשיין אהרדי! שבברייתא הראשונה נאמר שהוא כופה את מטתו, ואילו בברייתא השנייה נאמר שהיא מצעת את מטתו (230).

אלא לאו, שמע מינה שיש לחלק בין הקרובים: כאן — בחמיו וחמותו, כופה מטתו, כאן — בשאר קרובים, מצעת מטתו. ומסיק רב הונא: שמע מינה.

תניא נמי הכי: לא אמרו שנוהג אבילות עם אשתו לכבוד אשתו — אלא חמיו וחמותו בלבד (231).

אמימר שכיב ליה בר בריה, מת בן בנו, קרע אמימר עילויה.

אתא בריה, בא בנו של אמימר, אבי המת, חזר וקרע אמימר באפיה, בפניו (232).

מקילים בשאר קרובי אשתו, ובהכרח שעיקר האבילות עליה מדרבנן. ויש לדון לפי זה, שבאותם קרובים שהוסיפו, אינו מתאבל על שניים שלהם.

עוד מבואר בלשון הטור, שדין אבילות בחמיו וחמותו אינו מפני כבוד אשתו, כפי המבואר בגירסתנו, אלא מפני כבוד חמיו וחמותו. וכנראה שהיתה לפניו גירסא אחרת בגמרא.

229. השיטה מבאר על פי הסוגיא דכתובות [ד], שאף על פי שדברים אלו נאסרו באשתו נדה, כדי שלא יבואו לידי הרגל דבר, ואם כן היה לנו לאסרם גם באבילות, שהרי אבל אסור בתשמיש המטה, ולכן השמיענו התנא שבציוור זה לא נאסרו. והטעם, כיון שהיא אבילה, בודאי לא תשמע לו בדבר זה. וע"ע בהריטב"א.

230. רש"י מפרש, שהקושיא היא מהצעת המטה, שאילו היה נוהג עליו דין אבילות שלה, היה מחוייב בכפית מטה. והעיר הרש"ש, שהרי יתכן הצעת המטה כשהיא כפוייה.

אבל הרא"ש מפרש, שההוכחה היא מהרחצת פניו ידיו ורגליו, שדרכם היה לעשות בחמין, ואבל אסור ברחיצת פניו וכו' בחמין. והקשה הגרע"ק איגר, לפי דעת התוס' הנ"ל, שבאחי קרוביו יתכן שאינו נוהג אבילות, אם כן היה אפשר להעמיד הברייתא דהצעת המטה והרחצת פניו דוקא כשמת אחי אשתו, אבל על בן אשתו, יש לנו לומר שהוא מתאבל, שלא לחלק בין אשתו לשאר ז' קרובים.

231. נחלקו הראשונים בדין קרובי הבעל. שהרמב"ם כתב, שהוא הדין שאין האשה נוהגת אבילות על קרובי בעלה, מלבד חמיה וחמותה. אבל הרמב"ן הביא, שיש מחלקים בענין זה בין הבעל לאשתו, שהאשה חייבת להתאבל על כל קרובי בעלה. וטעמם, שהאשה חייבת בכבוד בעלה יותר ממה שחייב כל אדם בכבוד קרוביו.

232. רש"י מפרש, שאמימר קרע פעם נוספת בפני בנו. וביאר הרמב"ן, כיון שקרע בראשונה שלא בפניו, לא יצא בקריעה זו ידי חובתו, הואיל ושלא בפניו אינו נוהג אבילות. אבל

אלא, כתיב בו "ועמד ואמר", שמשמעותו היא סיפור דברים, שכאשר מתייצב היבם בבית הדין ואומר כך, אז מתחילה פרשת החליצה במקום מצות יבום. אך אין משמעות הדברים שהוא חייב לעשות את כל עניני החליצה בעמידה.

אבל **כחא**, בקריעתו של איוב, שהיתה קריעה על המת, כתיב "ויקם ויקרע". שמשמעותו: איוב קם כדי לקרוע! כי אין דרך בסיפור דברים ביחס לקריעה, להוסיף לסיפור את המילה "ויקם". ומוכח שכך צריך לנהוג (233).

אמר רמי בר חמא: מניין לקריעה שהיא מעומד?

שנאמר [איוב א] "ויקם איוב" [לאחר ששמע על מות בניו ובנותיו], ויקרע".

והקשו לרמי בר חמא: מניין לנו מכאן שחייבים לקרוע מעומד? דלמא מילתא יתירתא הוא דעבד, והקימה לצורך הקריעה היא דבר שהוסיף איוב מעצמו!

דאי לא תימא הכי, כי אם לא נאמר כך, שאיוב הוסיף הנהגה מעצמו, זה שאמר הכתוב [איוב א] "ויגז איוב את שערות ראשו", האם הכי נמי נאמר שצריך האבל

אידכר אחר כך נזכר אמיר דבהיותו מיושב קרע, ואין קורעים אלא במעומד.

קם אמיר וקרע בפעם השלישית, במעומד.

אמר ליה רב אשי לאמימר: קריעה דצריכה להיות כשהוא מעומד — מנלן?

דכתיב [איוב א] "ויקם איוב, ויקרע את מעילו".

כא-א אלא מעתה, הא דכתיב ביבם שאינו רוצה ליבם את יבמתו אלא מעדיף לחלוץ לה:

[דברים כה] "ועמד, ואמר: לא הפצתי לקחתה!" — האם הכי נמי נאמר, שחייב היבם לומר זאת דוקא כשהוא מעומד?!

והא תניא במסכת יבמות, שמצות חליצה היא בין אם היבם יושב, בין עומד, בין מוטה על הצד.

אמר ליה: התם ביבם לא כתיב "ויעמוד, ויאמר", בלשון ציווי, שאז היתה המשמעות שהוא צריך לעשות בעמידה את כל עניני החליצה, המתחילים באמירתו שאינו חפץ ליבמה.

למדנו, שכשם שמתאבל עם קרוביו, כך הוא מחוייב לקרוע עמו. וכן פסק הרמב"ם.

233. הקשה הראב"ד, שעדיין לא למדנו משם אלא לענין מצות לכתחילה, אבל מנין לנו שהוא מעכב במצות הקריעה. ותירץ [בתירוץ ב'], שאמימר באמת עשה כן ממדת חסידות, אבל מן הדין לא היה חייב לקרוע שנית. אבל הרמב"ן כתב שהוא מעכב.

התוס' מיאנו בזה. שאמנם אינו מחוייב להתאבל שלא בפניו, מכל מקום ודאי יצא על ידי קריעה זו. ופירשו בשם הר"א, שכנו קרע בפניו, ועשה כן, כדי שיבין אמיר ויתן אל לבו שקרע שלא כדין, מחמת שהיה אז מיושב. והוסיף הריטב"א, שזהו על פי מה שלמדנו בקדושין [לב], שאם היה אביו עובר על דברי תורה, לא יאמר לו "אבא, עברת על דברי תורה", אלא יאמר לו "אבא, כך כתוב בתורה". ועל כל פנים